

UDC: 342/35

DAVLAT FUQAROLIK XIZMATCHILARINI ATTESTATSIYADAN O'TKAZISHNING TASHKILIY-HUQUQIY MASALALARI

Yuldasheva Feruza Ulug'bekovna,
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi
Davlat boshqaruvi akademiyasi doktoranti,
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)
ORCID: 0000-0001-7129-9984
e-mail: f.yuldasheva@dba.uz

Annotatsiya. Maqolada davlat fuqarolik xizmatchilarini baholash usullaridan biri bo'lgan attestatsiya jarayoni tahlil qilingan. Shuningdek, ilmiy qarashlar o'rganilgan holda, davlat fuqarolik xizmatchilarini attestatsiyadan o'tkazish jarayonining o'ziga xos belgilari yoritilgan va xususiy sektorda ishlovchi xodimlarni attestatsiyadan o'tkazish jarayonidan farqli jihatlari keltirilgan. "Davlat fuqarolik xizmatchisining attestatsiyasi" tushunchasiga mualliflik ta'rifi berilgan. Bundan tashqari, davlat fuqarolik xizmatchilarini attestatsiyadan o'tkazishning maqsad va vazifalari, bosqichlari, attestatsiya jarayonida rasmiylashtiriladigan hujjatlar, attestatsiyadan o'tmaydigan shaxslar doirasi keltirib o'tilgan. Davlat fuqarolik xizmatining natijadorlikka yo'naltirilgan faoliyatni amalga oshirishini malakali, mas'uliyatli, zamonaviy fikrlaydigan, tashabbuskor kadrlarsiz tasavvur etib bo'lmaydi. O'z navbatida, bu kabi kadrlarni jamlash hamda ular salohiyatidan unumli foydalanish aniq mexanizm va huquqiy asoslarni talab etadi. Davlat fuqarolik xizmatida attestatsiya jarayonining to'g'ri tashkil etilishi faoliyatning malakali kadrlar tomonidan uzluksiz amalga oshirilishiga asos bo'ladi. Muallif mamlakatimizda davlat fuqarolik xizmatini tartibga soladigan qonun mavjud emasligi, xizmatchilar doirasi aniq belgilanmaganligi, klassifikator yo'qligi va davlat fuqarolik xizmati lavozimlar ro'yxati e'lon qilinmaganligi sababli davlat fuqarolik xizmatchilarini attestatsiyadan o'tkazish mexanizmi aniq emasligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: davlat fuqarolik xizmati, davlat fuqarolik xizmatchilari attestatsiyasi, kadrlar, baholash, Davlat fuqarolik xizmatini o'tash, Kadrlar siyosati, inson resurslarini boshqarish, navbatdan tashqari attestatsiya.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ АТТЕСТАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ГРАЖДАНСКИХ СЛУЖАЩИХ

Юлдашева Феруза Улугбековна,
доктор философии по юридическим наукам (PhD),
докторант Академии государственного
управления при Президенте Республики Узбекистан

Аннотация. В статье анализируется процесс аттестации, которая является одним из методов оценки профессиональной деятельности государственных гражданских служащих. Так, исходя из анализа научных взглядов, выделены особенности процесса аттестации государственных гражданских служащих и представлены их отличия от процесса аттестации работников частного сектора. Автором определено понятие "аттестация государственного гражданского служащего". Кроме того, упоминаются цели, задачи, этапы, документы,

формализуемые в процессе аттестации, и круг лиц, который не проходит аттестацию государственных гражданских служащих. Осуществление результативной деятельности государственной гражданской службы невозможно представить без квалифицированных, ответственных, современно мыслящих, предприимчивых кадров. В свою очередь, накопление таких кадров и продуктивное использование их потенциала требуют конкретных механизмов и правовых оснований. Правильная организация процесса аттестации на государственной гражданской службе является основой для непрерывного осуществления своей профессиональной деятельности квалифицированными специалистами. Автор утверждает, что механизм аттестации государственных гражданских служащих четко не урегулирован из-за того, что в стране отсутствует закон регулирующий государственную гражданскую службу, не определен круг гражданских служащих, отсутствует классификатор и не опубликован перечень должностей государственной гражданской службы.

Ключевые слова: государственная гражданская служба, аттестация государственных гражданских служащих, кадры, оценка, Прохождение государственной гражданской службы, кадровая политика, управление человеческими ресурсами, внеочередная аттестация.

ORGANIZATIONAL AND LEGAL ISSUES OF ATTESTATION OF CIVIL SERVANTS

Yuldasheva Feruza Ulugbekovna,

Researcher of Academy of Public Administration under the President
of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

Abstract. The article analyzes the attestation process, which is one of the methods for evaluating civil servants. Also, based on the analysis of scientific views, the features of the attestation process of civil servants are highlighted and their differences from the attestation process of employees working in the private sector are presented. The author defines the concept of "attestation of a civil servant". In addition, the goals and objectives, stages, and documents formalized in the attestation process, the circle of persons who do not pass the attestation of civil servants are mentioned. The implementation of the effective activities of the civil service cannot be imagined without qualified, responsible, modern-minded, enterprising personnel. In turn, the accumulation of such personnel and the productive use of their potential require specific mechanisms and legal foundations. The correct organization of the attestation process in the civil service is the basis for the continuous implementation of activities by qualified specialists of this service. The author argues that the mechanism for attestation of civil servants is not regulated, due to the fact that the country has no law regulating the civil service, the circle of civil servants has not been defined, there is no classifier and the list of civil service positions has not been published.

Keywords: Civil service, attestation of civil servants, employees, evaluate, Passage of the state civil service, personnel policy, human resource management, extraordinary attestation.

Kirish

Bugungi kunda mamlakatimizda davlat fuqarolik xizmatini isloh qilish borasida keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvarda qabul qilingan "2022–2026-yil-larga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmonida "Davlat fuqarolik xizmati tizimini zamonaviy standartlar asosida tash-

kil etish" maqsadi belgilangan. Ushbu maqsaddan kelib chiqib, "Davlat xizmatchilari va davlat organlari faoliyatini eng muhim samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI) asosida baholash tizimi bo'yicha "Milliy reyting" tizimini joriy etish" vazifasi belgilandi. Mazkur tizim davlat fuqarolik xizmatchilari natijadorligi va bajargan ishiga qarab xolisona baho berishni ko'zda tutadi. Hozirgi kunda davlat organlari va tashkilotlarida ishlovchi davlat fuqarolik

xizmatchilarini baholashda attestatsiyadan foydalanilmoqda.

Milliy qonunchiligimizda davlat fuqarolik xizmatchilari faoliyatini tartibga soladigan maxsus qonun mavjud emas. Shuningdek, davlat fuqarolik xizmatchilarining huquqiy maqomi, klassifikatori, davlat fuqarolik xizmati lavozimlar ro'yxati qonunchilikda belgilanmagan. Lekin davlat fuqarolik xizmatchilarini attestatsiyadan o'tkazishning huquqiy asoslari O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi va qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining qarorlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, qarorlari va faroyishlari, O'zbekiston Respublikasi Hukumatining qarorlari, Xizmatchilar va ishchi kasblarning asosiy lavozimlari klassifikatori, shuningdek, mehnatni muhofaza qilish standartlari tizimi, mehnatni muhofaza qilish bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar, boshqa qonun hujjatlari hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasining 2016-yil 22-sentabrdagi "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi O'RQ-410-sonli Qonunining 25-moddasida: "Tashkilotlarning xodimlari, shu jumladan, rahbarlari o'z kasblari va ish turlari uchun mehnatni muhofaza qilishning davlat boshqaruvini amalga oshiruvchi davlat organlari tomonidan belgilangan tartibda hamda muddatlarda mehnatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha o'quvdan o'tishi, yo'l-yo'riqlar olishi, bilimlari tekshirilishi va attestatsiyadan o'tishi kerak", deb belgilangan.

Mamlakatimizda "davlat fuqarolik xizmati" tushunchasi rasman huquqiy hujjatlarda qo'llanila boshlaganiga ko'p vaqt bo'lmagan bo'lsa-da, uning tashkiliy va qonunchilik asoslarini yanada rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Chunki mamlakatimizning yaqin va uzoq istiqbolga mo'ljallangan rivojlantirish strategiyasida davlat xizmatini kompleks rivojlantirish asosiy vazifalardan biri sifatida belgilangan [1]. Davlat fuqarolik xizmatini

tartibga soladigan qonun qabul qilinmagan bo'lsa ham, so'nggi yillarda davlat fuqarolik xizmati tizimining huquqiy, tashkiliy va uslubiy asoslarini belgilash, sohaga doir qonun hujjatlari ishlab chiqish va takomillashtirish bo'yicha tizimli ishlarning olib borilishi natijasida quyidagilarga erishildi:

- davlat organlari va tashkilotlarida xodimlarni boshqarish va inson resurslarini rivojlantirish sohasida yagona davlat siyosatini amalga oshiruvchi, davlat fuqarolik xizmati talablarini to'g'ri qo'llash maqsadida ularga huquqiy va uslubiy jihatdan ko'mak beradigan hamda davlat fuqarolik xizmati talablari-ning to'g'ri tatbiq etilishini nazorat qiladigan vakolatli organ – O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzurida Davlat xizmatini rivojlantirish agentligi tashkil etildi;

- davlat fuqarolik xizmati sohasiga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish maqsadida "Davlat fuqarolik xizmati yagona elektron axborot-tahlil tizimi" dasturiy-apparat kompleksi ishga tushirilib, davlat fuqarolik xizmatchilari to'g'risidagi ma'lumotlar bazasi shakllantirildi;

- davlat fuqarolik xizmatiga munosib kadrlarni ochiq mustaqil tanlov asosida qabul qilish tizimi joriy qilindi. Tanlovlarning ochiq va shaffofligini ta'minlash maqsadida "Davlat fuqarolik xizmatchilari vakant lavozimlarining yagona ochiq portali" (vacancy.argos.uz) [2] axborot tizimi ishga tushirildi;

- davlat xizmatida korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish sohasida davlat siyosatini shakllantirish va amalga oshirish, shuningdek, mazkur sohadagi xalqaro hamkorlik uchun mas'ul bo'lgan maxsus vakolatli davlat organi – O'zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi tashkil etildi;

- davlat fuqarolik xizmatchilarining bilimini aniqlaydigan hamda ularning psixologik portretini yaratishga xizmat qiladigan "Davlat xizmatchilarini sinovdan o'tkazish moduli" (test.argos.uz) [3] elektron axborot tizimi ishga tushirildi. Sinov natijalaridan kelib

chiqib, malaka oshirish va qayta tayyorlash o'quv dasturlarini ishlab chiqish tizimi joriy etildi;

– davlat fuqarolik xizmatiga iqtidorli yoshlarni keng jalb etish maqsadida ilm-fan, sport, axborot texnologiyalari va boshqa sohalarida yuqori natijalarga erishayotgan, faol va tashabbuskor yoshlar orasida “Liderlar klubi” tashkil etildi, “Kelajak liderlari” o'quv kurslari yo'lga qo'yildi;

– davlat tomonidan davlat xizmatchilari va mutaxassislarning xorijdagi nufuzli ta'lim, ilmiy va boshqa muassasalarda ta'lim olishini tashkil etishga ko'maklashishning mutlaqo yangi tizimi joriy etildi.

Amalga oshirilgan ishlarga qaramay sohada hanuzgacha bir qancha muammolar saqlanib qolmoqda.

Material va metodlar

Mazkur tadqiqot ishi bir qancha muammo va masalalarga yechim izlash hamda ularni tadqiq etishni talab qiladi. Birinchidan, attestatsiya tushunchasini ilmiy-nazariy jihatdan tadqiq etish va uning davlat fuqarolik xizmatchilarini baholashda tutgan o'rnini belgilash; ikkinchidan, mamlakatimizda davlat fuqarolik xizmatchilarini attestatsiyadan o'tkazish jarayonidagi mavjud muammolarni tahlil qilish lozim.

Mazkur masalalarga mualliflik pozitsiyasi ishlab chiqilib, milliy qonunchilikdagi bo'shliqlarni to'ldirish bo'yicha takliflar ilgari surildi.

Tadqiqotni olib borishda tizimlashtirish, qiyosiy-huquqiy tahlil, normativ-huquqiy tahlil, umumlashtirish, mantiqiylik kabi usullar qo'llanilgan.

Tadqiqot natijalari va ularning tahlili

Attestatsiya – bu davlat xizmatini o'tash davomida davlat organi xizmatchisi faoliyatini baholash usulidir. Fikrimizcha, “davlat xizmatchilarini attestatsiyadan o'tkazish” tushunchasining huquqiy ta'rifga ega emasligi ushbu ma'muriy tartibni amalga oshirish amaliyotiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Attestatsiya – davlat fuqarolik xizmatida inson

resurslarini boshqarishda katta ahamiyatga ega jarayon hisoblanadi.

A.B. Kurakin va A.A. Savostinlar fikricha, davlat fuqarolik xizmatida attestatsiya deganda, “davlat fuqarolik xizmatchisining davlat lavozimiga loyiqqligini baholaydigan, davlat xizmatini takomillashtirish va attestatsiya qilinayotgan shaxsning salohiyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan, natijada ma'muriy-huquqiy choralar ko'rilishi belgilangan, kadrlarning kasbiy va shaxsiy salohiyatini samarali rivojlantirishga hissa qo'shadigan ma'muriy-huquqiy protsedura tushuniladi” [4].

U. Xusainovning fikricha, “xodimni kompleks baholashning asosiy shaklini kadrlar attestatsiyasi tashkil etadi. U barcha lavozimdagi xizmatchilar faoliyatini har tomonlama baholashga imkon beradi, ularning o'z malakasini oshirish va ijodiy o'sishidagi intilishlarini rag'batlantiradi hamda olib borayotgan faoliyatini yaxshilashga yordam beradi. Uning natijalari bo'yicha xodimning egallab turgan lavozimiga mosligi va xizmat vazifalarida professionalligining o'sishi borasida qaror qabul qilinadi” [5]. Olimlarning fikriga qo'shilgan holda, attestatsiyaning maqsadi – kadrlar salohiyatini tekshirish va kadrlarning o'z malakasini oshirishga turtki bo'ladigan usuldir, deya fikr bildiramiz.

V.I. Kurilovning fikricha, attestatsiya keng ma'noda “xodim, talaba, fuqaroning malakasi, bilim darajasi ularning ishbilarmonlik va siyosiy fazilatlarini egallagan lavozimga, malakaga, kasbga, mutaxassislikka mosligini aniqlashdir” [6]. Tor ma'noda – “bu korxona, muassasa, tashkilot tomonidan attestatsiya komissiyasi yordamida maxsus tashkiliy shaklda amalga oshiriladigan, xodimlarning ish malakasi va siyosiy saviyasini doimiy ravishda oshirish, ularni tanlash va joy-joyiga qo'yishni yaxshilash maqsadida xodimlarning ishbilarmonlik, siyosiy, tashkiliy, axloqiy va shaxsiy fazilatlarini muntazam tekshirishdir” [6].

A.P. Jirov attestatsiyaga shunday ta'rif beradi: “Muayyan toifadagi xodimlarning

mehnat salohiyati va attestatsiya qilinayotgan xodimlarning egallagan lavozimiga muvofiqligini aniqlash maqsadida ularning o'z ish funksiyalarini lozim darajada bajarayotganini davriy tekshirish bo'lib, ularning kasbiy, ishbiarmonlik, axloqiy va siyosiy darajasini yaxshilash, shuningdek, xodimlarni tanlash va joy-joyiga qo'yishda ma'muriyatga yordam beradigan davlat tomonidan belgilangan shakldir" [7].

Yuqoridagi tushunchalardan kelib chiqib, davlat fuqarolik xizmatchilarini attestatsiyadan o'tkazishning quyidagi belgilarini keltirib o'tamiz:

1) attestatsiyadan o'tish har bir davlat xizmatchisi uchun majburiy tartibdir (qonun bilan belgilangan ayrim toifadagi xodimlar bundan mustasno), ya'ni belgilangan muddatda attestatsiya o'tishdan bosh tortish mansab intizomini buzish hisoblanadi va xizmatchiga nisbatan intizomiy jazo chorasi qo'llanishiga sabab bo'ladi;

2) davlat tomonidan belgilangan ma'muriy tartib hisoblanadi, ya'ni attestatsiya davlat xizmatchisi bilan mehnat shartnomasi tuzgan davlat organida yoki qoida tariqasida shu maqsadda ixtisoslashgan boshqa tashkilotda amalga oshiriladi. V.M. Manoxinning fikricha, attestatsiya xulosasi davlat organi, ya'ni davlat tomonidan chiqariladi. Ular davlat xizmatchisi va davlat uchun ham huquqiy, ya'ni majburiy ahamiyatga ega bo'ladi [8];

3) attestatsiyaning tekshirish obyekti xizmatchining o'z lavozimidagi nazariy, amaliy bilim va ko'nikmalari, shuningdek, uning davlat xizmati uchun muhim bo'lgan shaxsiy fazilatlarini hisoblanadi;

4) attestatsiya davriy ravishda – har uch yilda bir marta (muntazam) va navbatdan tashqari – boshqa davrlarda o'tkaziladi;

5) attestatsiya maxsus tuzilgan komissiya tomonidan o'tkaziladi;

6) attestatsiyaning turli shakllari qo'llaniladi. "Davlat fuqarolik xizmatchilarini attestatsiyadan o'tkazish tartibi to'g'risida"gi nizom bo'lmaganligi tufayli xizmatchilarni

attestatsiyadan o'tkazish shakllari chegarasi belgilanmagan. Odatda, attestatsiya uch shaklda: suhbat, yozma imtihon va test shakllarida o'tkaziladi;

7) davlat fuqarolik xizmatchilarini attestatsiyadan o'tkazish shartlari – davlat fuqarolik xizmatchilarining maqomi davlat fuqarolik xizmati lavozimlar ro'yxatida qaysi lavozimni egallashi bilan chambarchas bog'liq. Ba'zi xorijiy davlatlarda davlat organlari va tashkilotlarining yuqori turuvchi rahbarlari attestatsiyadan o'tmaydi [9];

8) attestatsiya natijasi – davlat xizmatchisining o'z lavozimiga loyiq emasligi to'g'risida xulosa chiqariladi. Xorijiy mamlakatlardan farqli o'laroq, attestatsiya xulosasiga binoan, davlat xizmatchisini qayta tayyorlash, malakasini oshirish, stajirovka yoki qo'shimcha ta'lim sharti bilan xizmat shartnomasini davom ettirish, o'zgartirish yoki bekor qilish, shuningdek uning mehnatiga haq to'lash shartlarini o'zgartirish mumkin.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, bizning fikrimizcha, *davlat fuqarolik xizmatchisining attestatsiyasi – davlat organining attestatsiya komissiyasi tomonidan o'tkaziladigan, davlat xizmatchisining egallagan lavozimiga loyiq-ligini tekshirish, yuqori yoki quyi lavozimga o'tkazish, malaka-martaba berish, shuningdek uning professional ko'nikmalari va bilimini baholashga qaratilgan, davriy ravishda o'tkaziladigan va ma'muriy huquqiy akt bilan rasmiylashtiriladigan faoliyatdir.*

Davlat xizmatchilarini attestatsiyadan o'tkazish huquqiy instituti davlat xizmatini tashkil etish, turli davlat organlari vakolatlarini amalga oshirish hamda ta'minlash bo'yicha vazifa va majburiyatlarni bajarish jarayonida vujudga keladigan ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi huquqiy normalar yig'indisidan iboratdir [10].

Davlat fuqarolik xizmatchisini attestatsiyadan o'tkazish jarayonini xizmatchining malaka imtihoni topshirish jarayonidan farqlash lozim. Malaka imtihoni davlat xizmatchisining malakasini tekshiradi. Aksari-

yat hollarda malaka imtihoni xizmatchi bir lavozimda ma'lum muddat ishlagandan, stajirovka o'tagandan yoki ishga kirmoqchi bo'lgan sohasida bir necha yil ishlagandan keyin o'tkazilishi mumkin.

Attestatsiya quyidagi vazifalarni amalga oshiradi [11]:

- amaliyotda davlat xizmati prinsiplariga rioya etish;
- davlat xizmati tizimida qonuniyligni ta'minlash;
- davlat organlarining professional kadrlar majmuasini tashkil etish;
- davlat xizmatchisining xizmat bo'yicha harakatlanishi maqsadida ularning potensial imkoniyatlarini aniqlash;
- davlat xizmatchisiga javobgarlik choralarni qo'llash;
- intizom va javobgarlikni oshirish;
- xizmatchilarning xizmat pillapoyasi bo'yicha harakatlanishini ta'minlash;
- davlat xizmati muvozanatini ta'minlash;
- davlat xizmatchilarining malakasini oshirishni tartibga solish;
- davlat xizmati tizimida huquqbuzarliklar va korrupsiyaga qarshi kurash, ogohlantirish va boshqalar.

Davlat fuqarolik xizmatchilarini attestatsiyadan o'tkazish davlat organlari va tashkilotlarining nizomlari hamda ichki mehnat tartib-qoidalarida belgilangan bo'ladi. Aksariyat hollarda xodimlarni attestatsiyadan o'tkazishni tashkil etish organlar rahbarlari zimmasiga yuklatiladi.

Mamlakatimizda Sobiq Ittifoqdan meros bo'lib qolgan attestatsiya tizimi shakllangan. Binobarin, attestatsiyaning maqsadi xodimlarning egallab turgan lavozimiga loyiq yoki noloyiqligini tekshirish, ba'zi hollarda navbatdagi martaba darajasi berilishidan oldin o'tkaziladigan usuldir.

Attestatsiya bosqichlari o'z ichiga quyidagilarni qamrab oladi: attestatsiyani o'tkazish to'g'risida buyruq tayyorlash va qabul qilish; attestatsiya muddatlari va xususiyatlari bo'yicha ma'lumot berish; attestatsiya

komissiyasini shakllantirish; attestatsiya komissiyasi ishini tashkil qilish; kadrlar kompetensiyalarini baholash; attestatsiya natijasida xulosa chiqarish; kadrlar bilimi o'sishi uchun ularni malaka oshirishga yuborish; attestatsiyadan o'tmagan kadrlarni lavozimga loyiq, noloyiq yoki qayta attestatsiya qilinishi bo'yicha qarorlar qabul qilish.

Quyidagi shaxslar toifasi attestatsiyadan o'tmaydi: ilk bor ishga qabul qilingan, lavozimda kam muddat ishlagan, mehnat ta'tilida bo'lgan, vaqtincha mehnatga layoqatsizligi tufayli davolanishda bo'lgan, homilador yoki uch yoshga to'lmagan bolasi bor ayollar, shuningdek, homiladorlik va tug'ish ta'tili hamda bolani parvarishlash ta'tilida bo'lgan shaxslar.

Odatda, attestatsiya komissiyasi rais, rais o'rinbosari, kotib va komissiya a'zolaridan (mutaxassis, o'qituvchi, jamoatchilik nazorati vakili) iborat bo'ladi. Qaror qabul qilishda attestatsiya komissiyasining barcha a'zolari teng huquqqa ega. Attestatsiya komissiyasi shakllanganligi to'g'risidagi huquqiy hujjat qabul qilingan kundan e'tiboran komissiya o'z ishini boshlaydi.

Davlat fuqarolik xizmatchisini attestatsiyadan o'tkazishda Attestatsiya komissiyasiga uning o'z lavozimi doirasidagi vazifalarni bajarishligi, bunda qonunchilik, xizmat va ijro intizomiga rioya qilganligi haqidagi tavsifnomasi taqdim etiladi.

Odatda, attestatsiyadan o'tkazilayotgan xodimning xizmat yuzasidan va shaxsiy fazilatlarini aniqlash maqsadida suhbat o'tkaziladi. Ayrim holatlarda u test ko'rinishida ham o'tkazilishi mumkin.

Attestatsiya komissiyasi yig'ilishining bayonnomasi attestatsiya jarayoni va natijalari haqidagi axborotga ega asosiy hujjat hisoblanadi. Bayonnomaning yurituvchi belgilangan tartibda komissiya kotibi tomonidan olib boriladi. Unda quyidagilar qayd etiladi:

- komissiya yig'ilishi sanasi;
- ishtirok etgan komissiya a'zolari;

– attestatsiyadan o'tkazilayotgan xizmatchining ismi, familiyasi, otasining ismi, ish joyi va egallab turgan lavozimi.

Komissiya yig'ilishi bayonnomasiga attestatsiya davomida xizmatchiga berilgan savollar va uning javoblari, tegishli qaydlar ham kiritiladi. Bayonnomada, shuningdek, attestatsiyadan o'tayotgan xizmatchiga berilgan baho, faoliyati yuzasidan ovoz berish natijalari hamda attestatsiya komissiyasi tavsiyalari ham aks etadi. Rasmiylashtirilgan bayonnomani rais, uning o'rinbosari, kotib va yig'ilishda ishtirok etgan attestatsiya komissiyasi a'zolari imzolaydilar. Imzolangan bayonnomaga qo'shimcha va o'zgartirishlar kiritish taqiqlanadi. Shuningdek, u xatosiz yozilgan bo'lishi lozim.

Attestatsiya natijalariga ko'ra, davlat fuqarolik xizmatchilariga quyidagi uch turdagi baho berilishi mumkin:

- egallagan davlat lavozimiga loyqligi;
- xizmat faoliyati yuzasidan attestatsiya komissiyasi ko'rsatmalarini bajargan taqdirda, egallagan lavozimiga loyqligi;
- egallagan davlat lavozimiga loyiq emasligi [12].

Agar davlat fuqarolik xizmatchisi egallab turgan davlat lavozimiga noloyiq deb topilgan bo'lsa, istisno tariqasida u malakasini oshirish yoki qayta tayyorlanish yoxud boshqa davlat lavozimiga o'tkazilishi mumkin.

Attestatsiya komissiyasi qarori yakuniy yuridik hujjat hisoblanib, unda davlat fuqarolik xizmatchisining attestatsiyadan o'tkazilishi natijalari va qarorlari aks etadi.

Attestatsiya natijalari ovoz berish ishlari yakunlangandan so'ng attestatsiyadan o'tayotgan xizmatchiga e'lon qilinadi. Attestatsiya natijalariga ko'ra, davlat fuqarolik xizmatchisi sud yoki boshqa tegishli davlat organlariga murojaat etishga haqli. Attestatsiya natijalari davlat xizmatchisining shaxsiy varaqasida saqlanishi lozim.

Yuqorida keltirilgan attestatsiya komissiyasining davlat fuqarolik xizmatchisi lavozimiga loyiq emasligi to'g'risidagi qarori

tegishli davlat fuqarolik xizmatchisi bilan mehnat shartnomasining bekor qilinishiga sabab bo'ladi.

Huquqshunos olim M.Y. Gasanovning fikricha, "Attestatsiya faqat shunday qarorlar qabul qilishga qaratilmasligi kerak. Uning natijasiga ko'ra, davlat xizmatchisi xizmat bo'yicha bir pog'ona ko'tarilishi lozim" [13].

Amaliyotdan kelib chiqqan holda, aksariyat bunday qarorlar xodimga nisbatan subyektiv qarash natijasida qabul qilinadi. Ya'ni hozirgi kunda attestatsiya – bu xizmatchini jazolash va rahbar o'ziga raqib deb bilgan shaxsni yo'ldan olish usuli sifatida keng qo'llaniladi. Bu esa davlat organi va tashkilot ish faoliyati samaradorligining pasayishiga sabab bo'lib, kadrlar qo'nimsizligiga olib keladi. Davlat organi tomonidan xizmatchining huquqlari buzilishining oldini oladigan hech qanday kafolat sezmagani kadr xususiy sektorga o'tib ketadi.

Olimlarning fikricha, xizmatchi faoliyatini baholash uchun uning bajarayotgan ishi egallagan mansab-lavozimiga qo'yilgan talablarga mos kelish-kelmasligi, davlat organi oldiga qo'yilgan vazifalarni bajarishda uning ishtiroki darajasi, amalga oshirilayotgan ishning qiyinligi, natijalari va boshqalarga asoslanadi. Bundan tashqari, attestatsiya vaqtida xizmatchining professional bilimi, ish tajribasi, malaka oshirganligi va qayta tayyorlanganligi, tashkilotchilik qobiliyatlari inobatga olinishi lozim [14].

Sh. Asadov o'zining ilmiy ishida davlat xizmatiga kirishda "O'zbekiston Respublikasining fuqaroligi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonunining O'zbekiston Respublikasi fuqaroligiga qabul qilish asoslari qatoriga hamda davlat xizmatiga oid qonun hujjatlariga "davlat xizmatchilarini ishga qabul qilish sharti sifatida davlat tilini bilish talabini kiritish" [15]ni tavsiya etadi. Fikrimizcha, ushbu talab davlat fuqarolik xizmati sohalaridan kelib chiqib, faqat davlat xizmatiga kirishda emas, balki attestatsiya jarayonida ham qo'llanilishi kerak.

Xulosalar

Attestatsiya jarayonida beriladigan savollar uni o'tayotgan xizmatchining lavozim yo'riqnomasida belgilangan vazifa va funksiyalar doirasida tuzilishi kerak. Shuningdek, attestatsiya o'tayotgan shaxsning aqliy qobiliyati va egallagan kompetensiyalarini tekshirish maqsadida muammoli vaziyatli (situatsion) keyslar tuzilishi hamda ushbu berilgan savol va keyslarning namunaviy javoblari attestatsiya komissiya a'zolariga oldindan tarqatib berilishi lozim. Bunday tartibni amalga oshirish uchun xizmatchining lavozim yo'riqnomasidagi belgilangan vazifa va funksiyalar uning egallagan davlat organidagi lavozimiga mutanosib bo'lishi zarur.

Davlat organlari va tashkilotlarda davlat fuqarolik xizmatchilarining lavozim yo'riqnomalarida belgilangan vazifa va funksiyalar aniq va maqsadli ishlab chiqilgan bo'lishi lozim. Ya'ni namunaviy (shablon) asosda emas, tashkilot vazifa va funksiyasi, yo'naltirilgan faoliyati, siyosati, maqsadi, shuningdek xodimning egallagan lavozim va bajarayotgan ish faoliyatining xususiyatiga asoslanib tuzilgan bo'lishi darkor.

Mamlakatimizda attestatsiya jarayoni kadrlar bilimini baholash, lavozimga loyiq kadrlarni olib qolish maqsadida emas, balki rahbar tomonidan o'z raqibi deb bilgan, shaxsiy adovati bo'lgan kadrlarni ishdan chetlashtirish usuli sifatida ishlatilmoqda. Shuningdek, ma'lum bir lavozimga boshqa shaxs ishga olinmoqchi bo'lganda, attestatsiya o'tkazilishi holatlari ham uchrab turibdi.

Qonunchilikda *navbatdan tashqari attestatsiya o'tkazish* shartlari belgilanmagan.

Agar davlat organi yoki tashkilotga yangi rahbar tayinlansa, o'sha organda ishlovchi kadrlarni navbatdan tashqari attestatsiyadan o'tkazish holatlari amaliyotda kuzatilmoqda. Attestatsiya jazolovchi chora sifatida qo'llanilmasligi kerak, aksincha, davlat xizmatchisi malakasini oshirish vaqti kelganligidan darak beruvchi belgi sifatida ko'rilishi lozim.

Bunday holatlarning oldini olish va davlat xizmatida munosib kadrlarni saqlab qolish, subyektivlikdan uzoqlashib, obyektiv baholash maqsadida kadrlar faoliyati samaradorligini baholashning yangicha usullarini joriy etish kerak. Attestatsiya o'tkazish jarayonida davlat xizmatchisini to'g'ri baholash juda muhimdir.

Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, davlat fuqarolik xizmatchisini attestatsiyadan o'tkazish muhim va murakkab jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayon aniq baholash mezonlari, vaqt va mablag' talab etadi. Davlat fuqarolik xizmatchisini noto'g'ri attestatsiya qilish butun davlat xizmati tizimi ishiga salbiy ta'sir qiladi. Davlat fuqarolik xizmatchisi faoliyatini baholash tizimini joriy etishdan oldin davlat boshqaruvi organlari va tashkilotlardagi ishlovchi xizmatchilar klassifikatorini yaratish kerak. Bunga binoan: "Davlat fuqarolik xizmatchilarini baholash va attestatsiyadan o'tkazish to'g'risida"gi nizom ishlab chiqilishi darkor. Unda baholash tamoyillari, qoidalari, mezonlari, tartibi qonuniy belgilanishi zarur. Bunday choralar davlat xizmatchisi faoliyati to'g'ri baholanib, xizmatchi lozim tarzda rag'batlantirilishi uchun asos bo'ladi.

REFERENCES

1. Hayitov H. Davlat fuqarolik xizmati huquqiy asoslarini takomillashtirish masalalari [Issues of improving the legal framework of the civil service]. *Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari – Current issues of social sciences and humanities*,

- 2020, p. 139. Available at: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=FSO8DqIAAAAJ&citation_for_view=FSO8DqIAAAAJ:UebtZRa9Y70C/.
2. Davlat fuqarolik xizmatchilari vakant lavozimlarining yagona ochiq portali [The open portal for vacancies of civil servants]. Available at: <https://vacancy.argos.uz/> (accessed 07.03.2022).
3. Davlat xizmatchilarini sinovdan o'tkazish moduli [Module for testing civil servants]. Available at: <https://test.argos.uz/uz/> (accessed 07.03.2022).
4. Kurakin A.B., Savotin A.A. Protседuri, obuslovlennіe proxojdeniyem gosudarstvennoy grajdanskoy slujbi Rossiyskoy Federatsii [Procedures due to the passage of the State civil service of the Russian Federation]. *Pravo i politika – Law and politics*, 2004, no. 8, p. 32.
5. Xusainov U. Davlat hokimiyati faoliyatida rotatsiya institutining konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari [Constitutional and legal bases of the institute of rotation in the activity of the state]. PhD thesis. Tashkent, 2010, 121 p.
6. Kurilov V.I. Attestatsiya spetsialistov narodnogo xozyaystva [Certification of specialists of the national economy]. Moscow, Yuridicheskaya literatura Publ., 1981, p. 8.
7. Jirov A.P. Pravovie aspekti attestatsii rukovodyashix rabotnikov i spetsialistov v promishlennosti [Legal Aspects of Certification of Managers and Specialists in Industry]. PhD thesis. Moscow, 1979, 7 p.
8. Manoxin V.M., Adushkin Y.S., Bagishayev Z.A., Rossiyskoye administrativnoye pravo [Russian Administrative law]. Moscow, 1996, 101 p.
9. Yezekyan A. The Legal Procedure of Attestation of Public Servants. *World Academy of Science, Engineering and Technology International Journal of Social, Education, Economics and Management Engineering*, 2015, vol. 9, no. 1, 157 p.
10. Xojiyev E.T., Ismailova G.S., Raximova M.A. Davlat xizmati [Civil service]. Tashkent, Baktريا press Publ., 2015, 73 p.
11. Xojiyev E., Xojiyev T. Ma'muriy huquq [Administrative law]. Tashkent, Fan va texnologiya Publ., 2008, 236 p.
12. Azizov X., Yo'ldoshev A., Asadov Sh., Xayitov X., Bekchanov D., Yuldasheva F., O'zbekiston Respublikasida davlat fuqarolik xizmatini takomillashtirish masalalari [Issues of improving the civil service in the Republic of Uzbekistan]. Tashkent, 2020, 138 p.
13. Gasanov M.Yu. Osobennosti pravovogo regulirovaniya truda gosudarstvennix slujashix [Features of the legal regulation of the labor of civil servant]. *Vestnik Konstitutsionnogo suda Respubliki Uzbekistan – Bulletin of the Constitutional Court of the Republic of Uzbekistan*, 2008, no. 16, 25 p.
14. Mualliflar jamoasi. O'zbekistonda davlat boshqaruvini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari [The main directions of improving public administration in Uzbekistan]. Tashkent, TSUL Publ., 2016, 266 p.
15. Asadov Sh. O'zbekiston Respublikasi davlat suverenitetini ta'minlashning tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish [Improving the legal framework for ensuring state sovereignty of the Republic of Uzbekistan]. Doctor's degree dissertation. Tashkent, 2019, p. 25. Available at: https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=osgom58AAAAJ&citation_for_view=osgom58AAAAJ:qjMakFHDy7sC/ (accessed 07.03.2022).

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2 / 2022

BOSH MUHARRIR:

Nodirbek Salayev

Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ikrom Ergashev

Ilmiy boshqarma boshlig'i

Mas'ul muharrir: D. Xudoynazarov

Muharrirlar: Sh. Jahonov, K. Abduvaliyeva,
F. Muhammadiyeva, Y. Yarmolik

Texnik muharrirlar: U. Sapayev, D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar, Sayilgoh ko'chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Faks: (0371) 233-37-48.

Web-sayt: www.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

E-mail: tn.tdyu@mail.ru

Jurnal 05.05.2022-yilda tipografiyaga topshirildi.

Qog'oz bichimi: A4. Shartli 20,88 b.t. Adadi: 100.

Buyurtma: № 14.

TDYU tipografiyasida chop etildi.